
**International Institute of Political Science
of Masaryk University**

Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy
univerzity

*Martin Habáň, Tereza Kolářová, Martin Potůček,
Jindřich Weiss*

Komparace evropeizace stranických systémů Belgie a Německa

Working Paper č. 18

Příspěvek byl vypracován v rámci předmětu *Evropské politické strany a proces evropeizace* katedry mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, podzimní semestr 2006.

Brno 2006

Abstract: The paper tries to confront effects of Europeanization on political parties in Germany and Belgium. There are short analyses of European policies of main political parties in compared countries available. The comparison is based on theories of Paul Taggart, Aleks Szczerbiak and Nicoló Conti. Parties and their approach to the EU are ordered in the mean of their typology. Parties are divided into Euroskeptical and Europeanist. The goal of the paper is to compare differences and similarities between these different countries. In fact, the presence of European policy in party policies and their demonstrable approach to the EU can be interpreted as an evidence of Europeanization of political parties.

Keywords: Germany, Belgium, political parties, Europeanization, European policy, Europeanism and Euro skepticism

1. Úvod

Proces evropeizace představuje poměrně moderní téma politologického výzkumu. Jeho snahou je zachytit vzájemné působení procesu evropské integrace a chování subjektů ve stranických systémech národních států. Tento proces probíhá v obou směrech, tedy evropská integrace ovlivňuje jednotlivé subjekty, které se zároveň prostřednictvím svých politiků snaží spolupůsobit na další vývoj evropské integrace. Práce se věnuje vlivu evropeizace na stranické systémy Belgie a Německa a pokouší se mezi nimi najít určitou podobnost či rozdíly. Belgii, stejně jako Německo, lze jako zakládající členy současné EU považovat za země, které se na integraci výrazně podílely. Lze tedy očekávat, že i jednotlivé subjekty obou stranických systémů mají vyprofilovaný vztah k evropské integraci a své postoje se snaží aktivně prosazovat.

V rámci textu jsou nejprve analyzovány pozice relevantních politických stran. Klíčovými faktory jsou vývoj vztahu dané strany k evropské integraci, stávající programové vymezení a uchopení evropské problematiky, hlavní priority ve vztahu k EU a participace daného stranického subjektu v rámci institucí na úrovni EU, především v rámci politických stran na evropské úrovni a frakcí v Evropském parlamentu.

Další část se snaží kategorizovat německý a belgický stranický systém a jejich subjekty na základě jejich vztahu a pohledu na proces evropské integrace. K tomuto jsou využity 2 různé teoretické koncepty, na jejichž základě jsou jednotlivé strany zařazeny do příslušných kategorií.

Cílem naší práce bylo zjistit, zda se jednotlivé stranické subjekty Belgie a Německa v rámci stranických rodin liší, nebo se v míře evropeizace shodují. K tomuto zjištění jsme se snažili dojít pomocí využití dvou teorií evropeizace politických stran. Vzhledem k tomu, že oba dva státy jsou zakládajícími členy Evropské unie, měly by se jednotlivé stranické rodiny podobat a míra evropeizace by se měla shodovat.

2. Evropské policies relevantních subjektů v Německu

2.1. SPD

U německých sociálních demokratů došlo v moderní historii ve vztahu k evropské integraci k zajímavým proměnám. V poválečném období se strana programově stavěla proti snahám o sjednocování Evropy. Prioritou strany bylo nejprve sjednotit Německo, a pak až se angažovat v projektu integrované Evropy. Stručně lze charakterizovat tehdejší program jako „Sjednocené Německo ve sjednocené Evropě“ (Moeller 1996: 34). Odklon od této strategie nastal až v roce 1959 přijetím Godesberského programu. Strana přijala koncept nadnárodní Evropy a začala podporovat přenášení dalších politik na celoevropskou úroveň. Z tohoto hlediska lze tvrdit, že Maastrichtská smlouva a vznik EU bylo naplněním dlouholetého programu SPD. To platilo ovšem jen do určité míry, představitelé kritizovali smlouvu pro její kompromisnost. Samotným cílem neměly být jen ekonomická a měnová unie, ale hlavně politická (Moeller 1996: 44). Takto lze hovořit jen o určitém mezistupni na cestě ke vzniku nadnárodní federace. Tím vznikly další požadavky SPD vůči procesu integrace.

Za základ stávající evropské politiky SPD lze považovat Berlínský program z roku 1989.¹ Nejnovější programové uchopení však vzniklo během tzv. Programové debaty, která se konala v roce 2001 v Norimberku. Výsledkem této debaty byla východiska nové vize Evropy a nové strategie SPD pro proces evropské integrace.² Tato východiska se stala podkladem pro volební program do posledních voleb do Evropského parlamentu, a tedy pro poslední oficiální modifikaci evropské politiky SPD. Hlavními tématy zůstávají zachování jistoty práce a lepší dosažitelnost vzdělání, vyčlenění 3 % HDP na výzkum, zachování jedinečnosti evropského sociálního státu, efektivní využití procesu globalizace, posílení Evropské bezpečnosti a obranné identity, ale zároveň partnerství s USA, dodržování Kjótského protokolu v oblasti životního prostředí, posilování pravomocí přímo voleného Evropského parlamentu.

Evropská politika SPD je v současnosti panevropsky orientovaná a zároveň SPD je jedním z iniciátorů dalšího rozvoje integrace (Knodt, Staeck 1999: 7). Aktivně se staví k dalšímu rozšiřování EU včetně přijetí Turecka. Stejně tak patřila k hlavním propagátorům ratifikace Evropské ústavní smlouvy. Pod tlakem vnitřních problémů Německa ovšem lze najít některé body, ve kterých došlo v oblasti evropské policy SPD k určitým proměnám. Z důvodu hospodářských problémů SPD modifikovala svou otevřenost ve vztahu k EU a evropskému pracovnímu trhu, kdy se Schrödrova administrativa snažila zpětně přenést některé kompetence na národní úroveň a zároveň se snažila ochránit svůj pracovní trh a podporovat domácí produkci. Současně se objevoval tlak na posilování regionální politiky EU (srov. Jeffery, Paterson 2003: 71, Knodt, Staeck 1999: 7). Přesto evropská policy nadále zůstává jedním z klíčových témat politického programu SPD.

¹ Berlínský program SPD, dostupný na adrese http://www.spd.de/servlet/PB/show/1588244/programmdebatte_grundsatzprogramm.pdf.

² Wegmarken für ein neues Grundsatzprogramm, dostupné na adrese http://www.spd.de/servlet/PB/show/1588258/programmdebatte_zwischenbericht2001.pdf

Co se týče působnosti SPD na evropské úrovni, patří k zakládajícím členům Strany evropských socialistů (PES), v níž patří k nejvýznamnějším členům. V tomto volebním období je předsedou frakce PES již poněkoličtější poslanec SPD.

2.2. CDU/CSU

Německou křesťanskodemokratickou stranu lze považovat za subjekt, který se přímo podílel na zrodu evropské integrace. I když mohly být motivace jednotlivých politiků rozdílné, koncept sjednocené Evropy se zdál být pro Němce přínosem (Mareš 2004: 48). Hlavním pozitivem bylo zejména to, že přijetím Německa do integračního procesu ho vítězné státy uznaly za rovnocenného partnera v mezinárodním dialogu. Nutno si také uvědomit, že u zrodu integračního procesu stály téměř výlučně křesťansko-demokratické strany. Evropská integrace se stala jedním z hlavních témat programu CDU/CSU v poválečném období. Cílem CDU/CSU bylo nadále pokračovat v procesu a rozvíjet „sjednocování svobodné Evropy“ (Mareš 2004: 48). Ideou bylo vytvoření evropského federálního uskupení, budovaného na principu vnitřního míru, svobody, demokracie a tržního prostředí. Vzhledem k těmto postojům a k faktu, že při podpisu Maastrichtské smlouvy byla CDU/CSU opět vládní stranou, lze ji považovat za akcelérátora evropské integrace.

Pro analýzu současné policy CDU/CSU je třeba vycházet z Manifestu k volbám do Evropského parlamentu v roce 2004³. Je ale nutné rozlišovat mezi evropskou policy CDU a CSU, neboť se poněkud liší svým postojem k EU. Základem evropské policy CDU je koncept Evropy pro občany a je pro ni velmi důležité další směřování EU k politické unii. Na rozdíl od SPD se tedy její postoj k EU v průběhu procesu integrace nikterak nezměnil. Na rozdíl od SPD strana podporuje Pakt stability a růstu a jeho kritéria, protože silné a stabilní Euro považuje za základ evropské ekonomiky. Přivítala i východní rozšíření, nicméně v její rétorice stále přetrvává určitý

³ Europa – Manifest der CDU, http://www.cdu.de/doc/pdfc/22_03_04_europamanifest.pdf.

protekcionalistický přístup k ochraně domácího trhu a pracovních míst. Co se týče přístupu Turecka, podporuje CDU vytvoření „privilegovaného partnerství“ EU a Turecka, neboť jeho členství odporuje stranické vizi Evropy jako křesťanského prostoru. Co se týče celosvětového prostoru, považuje CDU EU za důležitého aktéra, a proto je pro ni důležité dokončení SZBP.

Postoj CSU je poněkud odlišný a to zejména proto, že to je strana regionální. Bavorsko je tradičně konzervativním a tradicionalistickým regionem, ve kterém převládá zemědělský sektor a křesťanská populace. Již při prvních volbách do EP v roce 1979 vytvořila vlastní program (Mareš 2004: 49). Její prioritou byl federální model Evropy, vymezila se proti rostoucímu vlivu socialistických stran v evropském prostoru a stejně jako pro CSU pro ni bylo důležité partnerství s USA. Podstatným specifikem byl požadavek na silné postavení Bavorska jako svébytného regionu. Je tedy zřejmé, že preferovala regionalismus a kritizovala přenášení některých kompetencí na nadnárodní úroveň, čímž se dostávala do střetu s CDU (Mareš 2004: 50). Právě z tohoto důvodu se někteří autoři domnívají, že právě z Bavorska přišel impuls definice národních zájmů a reformulace evropského federalismu se zpětným přenosem kompetencí na národní úroveň. Nicméně CSU i nadále podporuje další rozvoj EU, což lze potvrdit podporou ratifikace návrhu Evropské ústavní smlouvy.

Stejně jako SPD byla CDU/CSU u zrodu frakce v EP. Je tedy členem Evropské strany lidové (EPP) a od počátku měla silná zastoupení v jejích hlavních orgánech. Dále se obě strany angažovaly ve volnějším svazku křesťanských a konzervativních stran – Evropské demokratické unii (Mareš 2004: 51).

2.3. FDP

Liberální strana měla podíl na formulaci německé zahraniční politiky ve vztahu k EU, ale její možnosti byly vždy omezené, vzhledem k tomu, že vždy byla pouze koaličním partnerem větších stran SPD a CDU/CSU. Od projektu

evropské integrace očekávala liberalizaci evropského hospodářského prostoru a garance lidských práv a rovných příležitostí. Jedním z jejích hlavních požadavků byla demokratizace evropských institucí, transformace Evropských společenství v politickou unii zakotvenou vlastní ústavní listinou a společná zahraniční politika.⁴ FDP prosazuje federativní model Evropské unie, proto zakotvení Maastrichtské smlouvy představovalo jen pomyslný mezistupeň dalšího vývoje.

V současné době lze evropské policy FDP nalézt ve volebním programu pro volby do Evropského parlamentu v roce 2004, v němž strana nabízí svou vizi budoucnosti evropské integrace.⁵ Její požadavky na EU jsou stále stejné, nicméně silně prosazuje přijetí stávajícího návrhu Evropské ústavní smlouvy, přičemž požadovala přijetí Charty lidských práv jako závaznou součást smlouvy. S ohledem na požadavek na liberalizaci odsuzuje přechodná omezující opatření pro nové členské země. Dále prosazuje posilování společné zahraniční politiky Unie a rozvoj demokracie uvnitř evropských institucí. Vzhledem k tomu, že podporuje sekularizaci společnosti, nevádí jí ani případný vstup Turecka.

Od roku 1976 je FDP zakládajícím členem Evropské liberální, reformní a demokratické strany (ELDR). Stejně tak poslanci strany působí v rámci frakce ELDR/ALDE v Evropském parlamentu a dlouhodobě mívají takřka nejvíc mandátů v rámci této frakce.

2.4. Bündis 90/Die Grünen

U německých Zelených je zvláštností, že byla dříve zvolena do Evropského parlamentu než-li do Bundestagu. Její pozice vůči evropské integraci však není homogenní, neboť po dlouhá léta její frakce odmítala projekt evropské

⁴ Europapolitik der FDP, blíž http://www.fdp-fraktion.de/webcom/show_themen_abisz.php/_c-539/_nr-23/i.html.

⁵ Programm der FDP zur Europawahl 2004, http://admin.fdp-europawahl.de/uploads/10/wahlprogramm_europawahl.pdf.

integrace v podobě politické unie a preferovala konfederativní Evropu regionů (Knodt, Staeck 1999: 7). Hlavními tématy zelených byly po dlouhou dobu pacifismus, ochrana životního prostředí a rovnoprávnost, což byly hlavní požadavky směřované k evropské integraci. Poté, co jako součást vládní koalice v roce 1998 rozhodovala o vojenských operacích v Kosovu a v Afganistanu, musela svou pacifistickou rétoriku přeformulovat na evropskou úroveň (Tzortis 2001).

Za podklad pro evropskou policy strany lze považovat Základní program z roku 2002⁶ a program pro volby do Evropského parlamentu v roce 2004⁷. Prioritami jsou ekologické otázky a ochrana životního prostředí na celoevropské úrovni, ochrana lidských práv a právo na sebeurčení. V tomto duchu lze sledovat požadavky na demokratizaci Evropy s důrazem na regionální politiku. Zelení podporují návrh Evropské ústavní smlouvy, souhlasí s dalším rozšiřováním EU. Strana opustila silně pacifistické názory z předcházejících období, nicméně primárním cílem EU by měla být prevence před vojenskými operacemi a nadále odmítá jaderné technologie a zbraně. Uznává odpovědnost EU v celosvětovém měřítku, proto je nutno vybudovat projekt Evropské bezpečnostní a obranné identity a udržovat dobré euroatlantické vztahy. Hlavním motivem sjednocování Evropy má být obrana společnosti před negativními důsledky globalizace.

V evropském kontextu jsou němečtí zelení považováni za matku evropských zelených stran.⁸ V současnosti je strana členem Evropské federace zelených stran a členem frakce The Green/EFA v Evropském parlamentu. Evropský poslanec Daniel Cohn-Bendit je v současnosti místopředsedou této frakce.

⁶ Die Zukunft ist grün, Grundsatzprogramm von Bündnis 90/ Die Grünen. http://www.gruene-partei.de/cms/gruene_work/rubrik/0/128.grundsatz_programm.htm.

⁷ Europawahlprogramm 2004, http://www.gruene-partei.de/cms/files/dokbin/34/34772.europawahlprogramm_2004.pdf.

⁸ History of European Greens, <http://www.europeangreens.org/info/history.html>.

2.5. Linkspartei PDS

Strana demokratického socialismu se v německém stranickém systému objevila krátce po znovusjednocení Německa jako nástupce Sjedenocené socialistické strany (SED). Strana se krátce na to začala negativně vymezovat vůči zahraniční politice Německa a jeho participaci na vojenských misích. Odmítala členství v NATO. K projektu evropské integrace se zpočátku stavěla podobně negativně. Do voleb do Evropského parlamentu v roce 1994 kandidovala s ústředním heslem „Evropa ano, ale ne s Maastrichtskou smlouvou“ (Hudson 2000: 133). Postoj strany zůstává i nadále kritický za přílišnou orientaci evropského prostoru na tržní liberalismus, ale také za prohlubování vojenské politiky v rámci EU.

Při analýze současného evropského programu Levicové strany lze vycházet z původních programů PDS.⁹ Strana požaduje politiku podpory zaměstnanosti a sociálního pokroku a odmítá postupnou liberalizaci hospodářského sektoru v rámci EU. Důležitým požadavkem je demokratizace a transparentnost rozhodovacího procesu uvnitř EU, stejně jako rovnoprávná a solidární společnost. PDS se pozitivně staví k rozšiřování EU, nicméně je třeba podporovat zaostalé regiony, zejména ve východním Německu. Schvaluje dokonce i jednání s Tureckem, ale jen když bude dodržovat všechna kritéria. Naopak odmítá rozvoj vojenských operací v rámci EU. EU má být zárukou sociálního rozvoje, garantem lidských práv a solidární společnosti. To však současná podoba neumožňuje, proto PDS odmítla návrh Evropské ústavní smlouvy.

⁹ Předně nové uskupení za poměrně krátkou dobu své existence nestihlo vytvořit komplexní program zabývající se evropskou problematikou. Zároveň při komparaci evropských programů původních PDS a WASG lze zjistit, že se základní postoje obou subjektů vůči EU příliš neliší (Dietzel, Hoffmann, Woop 2005: 31 – 33).

Program PDS k Evropským volbám 2004, http://sozialisten.de/download/dokumente/wahlprogramme/europawahlprogramm2004_english.pdf.

Evropští poslanci strany jsou členy parlamentní frakce Konfederace spojené levice/ Spojené severské levice (GUE/NGL). V roce 2004 vznikl nový projekt na bázi spolupráce evropských levicových politických stran – Strana evropské levice. PDS se stala jeho zakládajícím členem.

2.6. Méně významné subjekty německého stranického systému

Republikáni (Die Republikaner) představují radikálně až extrémně pravicový subjekt německého stranického systému. Jejich volební výsledky jsou nízké, přece se ale v letech 1989 a 1994 dostali do Evropského parlamentu. Jinak jsou jejich volební výsledky spíše marginální. Jejich prioritou je silné postavení národů v rámci Evropy. Evropské problematice se věnuje část základního programu strany.¹⁰ Republikáni odmítají současný projekt EU. Upřednostňují spolupráci národních států s primátem vnitřního práva před evropským. Dále strana navrhuje zpřísnění azylové politiky v rámci EU a naprosto odmítá možnost vstupu Turecka, stejně jako se odmítavě stavěla k východnímu rozšíření. Obecně se strana jednoznačně staví proti projektu evropské integrace v současné podobě.

Národně demokratickou stranu Německa (NPD) lze podobně jako Republikány řadit do kategorie krajně pravicových stran. Program této strany lze označit jako národně socialistický, s prvky populistické politiky.¹¹ Strana odmítá evropskou integraci, diktát evropských institucí německým občanům. Prioritou je vlastní sebeurčení evropských národů na principu lidového hlasování. Současný projekt EU je nedemokratický, technokratický a uměle vytvořený, a zároveň ničí a destabilizuje německou národní identitu. Proto ho strana jednoznačně odmítá.

¹⁰ Bundesparteiprogramm Die Republikaner, http://www.rep.de/_upload/CMS/Die_Republikaner/pdf/programm_pdf_neu.pdf.

¹¹ Parteiprogramm NPD, <http://www.npd.de/medien/pdf/parteiprogramm.pdf>.

3. Belgické politické strany a evropská integrace

Naši typologizaci postojů belgických politických stran k Evropské unii a evropské integraci obecně bychom chtěli začít analýzou důležitých událostí ve vývoji EU v posledních patnácti letech, čímž myslíme především postoje jednotlivých formací k integračním smlouvám. Důvodem je naše přesvědčení, že podpora či odmítání jednotlivých dokumentů a politik EU vypovídá o zakotvení strany mnohem více než jednotlivé volební programy, jejichž úkolem je získat voliče na svou stranu a tudíž využívající mnohdy populistická prohlášení a sliby.

3.1. Postoje stran při ratifikaci integračních smluv

Podíváme-li se zpětně na tyto důležité dokumenty a hlasování o nich, pak zjistíme, že v Belgii je pouze jediná strana, která vždy hlasovala proti přijetí smlouvy. Touto stranou je Vlámský blok. Umírnění vlámské nacionalistické z Lidového svazu hlasovali proti Maastrichtské a Amsterdamské smlouvě, před hlasováním o Smlouvě z Nice se strana rozpadla na národní a liberálně-levicové křídlo. Národní fronta, frankofonní extrémně pravicová strana, která je však vnitřně velice nestabilní, nepodpořila žádnou ze smluv - při Maastrichtu se zdržela hlasování a hlasovala proti Amsterdamské smlouvě a Smlouvě z Nice. Obě zelené strany hlasovaly proti Maastrichtské a Amsterdamské smlouvě, podpořily však přijetí Smlouvy z Nice. Zdá se logické, jak se tyto strany zachovaly při hlasování, ale ne vždy je jejich postoj vysvětlitelný (viz Národní fronta).

Strany zmíněné výše nejsou tradičními stranami belgického stranického systému, mezi tradiční totiž patří křesťansko-demokratické, socialistické a liberální formace obou lingvistických skupin. Ty plně podporují integrační procesy a to i za předpokladu, že jsou v opozici. Liberálové hlasovali pro Maastricht i Amsterdam přestože působili v opozici, stejně tak jako v současnosti opoziční vlámské Křesťanské demokraté podpořili Smlouvu z Nice či oba křesťanskodemokratické tábory hlasovali pro Evropskou ústavu

smlouvu. Jedinou výjimkou zůstává frankofonní Humanistické demokratické centrum, které hlasovalo proti přijetí Smlouvy z Nice.

Tabulka 1: Strany hlasující proti integračním smlouvám¹²

	PROTI přijetí	Absence při hlasování
Maastrichtská smlouva	Agalev, Ecolo, Vlámský blok, Lidový svaz	Rossem, Národní fronta
Amsterdamská smlouva	Agalev, Ecolo, Vlámský blok, Lidový svaz, Národní fronta	---
Smlouva z Nice	CDH, Vlámský blok, Národní fronta	Nová vlámská aliance
Evropská ústavní smlouva	Vlámský blok, Národní fronta (S)	Národní fronta (PS)

3.2. Stranické rodiny a jejich postoje k EU

Při rozdělení politických stran do stranických rodin vycházíme z typologie Garyho Markse a Carola Wilsona¹³ a nebrali jsme ohled na mnohdy velmi malé rozdíly vlámských a valonských sesterských stran.

3.2.1. Socialisté a sociální demokraté

Belgičtí socialisté jsou obecně nakloněni projektu evropské integrace. V 70. a 80. letech vnímali proces integrace spíše z pacifistického hlediska. Kladli důraz na roli Evropy jako mírotvorce, který dokáže svět ochránit před

¹² Zdroj: Zápisy z jednání dolní komory belgického parlamentu (Kamer van Volksvertegenwoordigers), srov. www.grondweteuropa.nl/9326000/1f/j9vvgjnazrhmix9/vgwgpatklkka a www.planet.nl/planet/show/id=67777/contentid=572658/sc=3b0cca. U Evropské ústavní smlouvy je uvedeno u strany Národní fronta „PS“ jako hlasování v Poslanecké sněmovně a „S“ jako hlasování v Senátu.

¹³ Více viz Marks, Gary a Wilson, Carole. 2000. "The Past in the Present: A Cleavage Theory of Party Response to European Integration", str. 17 – 21.

dominancí USA. Evropa byla pro socialisty místem, které se dokáže postavit proti narůstajícímu počtu amerických vojenských projektů. Dodnes pak pozice Evropy ve světové politice hraje v programu této stranické rodiny důležitou roli. V polovině 80. let se stále častěji objevuje kritika faktu, že Evropská společenství kladou stále větší důraz na ekonomickou a měnovou politiku. Výsledkem toho se stal požadavek na posílení pravomocí Evropského parlamentu, snaha o jednotné evropské kolektivní smlouvy a v neposlední řadě také návrh na přijetí evropské direktivy o propouštění zaměstnanců z práce. Socialisté se tak do projektu evropské integrace snažili vtěsnat i sociální požadavky.

Po pádu Berlínské zdi a konci „studené války“ se socialistická kritika zaměřila především na příliš liberální ekonomickou politiku EU. Výsledkem toho se stala další žádost o direktivu, která by stanovila přítomnost odborových svazů i v nadnárodních firmách působících na území Evropských společenství. Bylo odmítnuto jednomyslné hlasování v sociálních záležitostech v Evropské radě, které mělo být nahrazeno hlasováním kvalifikovanou většinou. Součástí požadavků na procedurální změny bylo i posílení kontrolního postavení Evropského parlamentu vůči Evropské komisi. Obě socialistické strany silně podporovaly Maastrichtskou smlouvu, neboť jako prohlásil šéf vlámských socialistů Frank Vandenbroucke (předseda v letech 1988-1994) „raději podpoříme uboze konstruovanou a liberální Evropu, než nacionalistickou Evropu“¹⁴.

Pod vedením Patricka Janssense (1999-2003), Steva Stevaerta (2003-2005) a Elio di Rupo (od roku 1999 šéf valonských socialistů) se na počátku roku 2002 a obzvláště pak ve federální volební kampani v roce 2003 projevila silná kritika evropského integračního procesu. Bylo poukazováno na fakt, že jediným zájmem Unie je ekonomický růst a liberalizace, oblast jednotného trhu a měna euro. Na druhé straně zde byl nezájem Unie o sociální politiku či integraci menšin. Politika Evropské komise klade dle socialistů příliš velký

¹⁴ Hoop voor een andere toekomst. Slottoespraak Frank Vandenbroucke SP-voorzitter, Antwerpen, 19 december 1993.

důraz na volný obchod, liberalizaci veřejné dopravy a politiky zaměstnanosti, ve kterých je soutěž důležitější než právo mít práci, což socialisté odmítají a požadují větší zakotvení sociální ochrany ve smlouvách o EU. Bylo upozorňováno také na to, že rozšíření s sebou přineslo neadekvátní reformy v rozhodovacím procesu, a že zemědělská politika již také přestává efektivně fungovat. To jasně naznačilo nové postoje strany k evropskému integračnímu procesu.

Politika „ANO Evropě, ale sociální Evropě“ pokračovala i v roce 2004, kdy se konaly volby do Evropského parlamentu. Hesla volebních programů vyzněla ve smyslu, že socialisté jsou pro Evropu, ale sociální, otevřenou a jednou, kde společný trh a ekonomická unie přinese výhodu obyčejným lidem¹⁵. Po volbách se situace uklidnila, politický program byl opět nastaven tak, aby mírně evropskou integraci favorizoval. Socialistické strany jsou pro přijetí Evropské ústavní smlouvy, neboť věří, že tento dokument přináší nová občanská i sociální práva. Vyslovují se také pro unifikaci migrační a azylové politiky, přesto ale upozorňují na fakt, že nekontrolovaná migrace by mohla zapříčinit vytlačení slabších sociálních vrstev z belgického pracovního trhu. Poslední zásadní změnou v programu byla ekologická politika. Jak mnozí upozorňují, skoro celý program vlámské strany Zelení (Groen!) se objevil v programu vlámských socialistů, což je výsledek snahy pohltit tuto stranu po její katastrofické volební porážce v roce 2003.

3.2.2. Liberálové

Liberálové zdůrazňují, jak velké výhody a zisky mohou mít menší státy z úspěšné ekonomické, politické a měnové integrace. Liberálové si dali za cíl bojovat za rovnoprávnost států, za rovná práva všech obyvatel Unie včetně menšin, které nesmí být diskriminovány. Bojují také proti „hničícímu byrokratického a technokratickému“ zřízení, v evropské integraci vidí

¹⁵ Program SP.A pro volby do Evropského parlamentu 2004 (www.sp.be/docs/europees_programma.pdf) a Program SP pro volby do Evropského parlamentu 2004 (www.ps.be/files/0/programme_europe_-_15.04.04._92869.doc).

možnost ochrany jednotlivců, spotřebitelů i pracovní síly. Evropská společenství se stala místem pro všechny politiky, které mohou sloužit občanům. A proto je nutno její stav kontrolovat a to pomocí posílení pravomocí Evropského parlamentu.

Na konci 80. let liberálové si vytyčili tři oblasti politik, kde by chtěli Evropu více integrovat. Jednalo se o zahraniční politiku, společný trh a politiku ochraňující přírodní prostředí. Hlásili se k myšlence federativní Evropy s ústřední rolí Evropského parlamentu, vlastním soudním systémem, jednotnou měnou a dostatečnými finančními prostředky. Liberálové silně argumentovali také pro zásadní a důkladnou liberalizaci evropského prostředí.

I v 90. letech pak liberálové podporovali pokračující evropský integrační proces, svou pozornost však obrátili především na evropské instituce a tzv. demokratický deficit. Základními body programu však i nadále zůstal ekonomický liberalismus a s ním spojené témata svobodná ekonomika, svobodné podnikání, zdanění a deregulace. Liberálové podporují společné zdanění v celém evropském prostoru, podmínkou však musí být proporcionální pokles daní a případné minimální rozdíly. V posledních verzích svých programů přišli s myšlenkou nahradit zdanění pracovní síly zdaněním produktů, - tedy nulová daň z příjmu, ale zvýšení a sjednocení DPH v celé Evropské unii.

Důležitým programem je pro vládní liberály i oblast evropské bezpečnosti a obranné politiky. Prosazují zde především otevřenou spolupráci evropských policejních, vojenských, ale i bezpečnostních složek. Cílem by měl být také jednotný soudní systém a harmonizované předpisy pro migraci a azylovou politiku.

3.2.3. Křesťanští demokraté

Křesťanské strany v Belgii byly vždy evropskému integračnímu procesu silně nakloněny. Důkazem mohou být i osobnosti typu Wilfrieda Martense, Léo Tindemans či Jean-Luca Dehaena, kteří hráli v tomto procesu důležitou roli. Podporovali a dodnes také stále podporují přesun kompetencí z národních států na nadnárodní celek a federální Evropu. Evropský pohled křesťanských demokratů je dán i jejich zakotvením ve stranickém systému Belgie, kde se pohybují uprostřed, nemajíce žádné radikální názory.

V posledních volebních programech pro volby do Evropského parlamentu bylo sice jmenováno pět základních priorit, ale ve skutečnosti by se tyto obecnosti daly najít v programech všech ostatních stran. Křesťanští demokraté chtějí Evropskou unii, která je založena na zdravém ekonomickém růstu (jedna z priorit strany VLD) a sociální ochraně obyvatel (program SP.A), bojující proti kriminalitě a terorismu (priorita Vlámského bloku), harmonizující imigrační a azylovou politiku (program VLD) a Unii, která chápe svou odpovědnost ve světovém měřítku (program Zelených). Nicméně, abychom tuto stranu nepředstavili jen v tomto kritickém světle, našli bychom zde i body, které vyčnívaly. Např. křesťanští demokraté žádají zrušit vnitřní hranice u nových členských států okamžitě poté, co bude odzkoušena nová externí hranice Unie na východě, tvrdí, že reforma zemědělské politiky je víceméně nutností, že je nutno vytvořit jednoduchý centralizovaný systém zdravotních ošetření v celé Unii či harmonizovat evropské trestní právo. Některé tyto body jsou opravdu převratné a ukazují na „federální myšlení“ křesťanských demokratů.

3.2.4. Zelení

Zelení vždy představovali stranickou rodinu, která se hrdě hlásila k podpoře pokračující a prohlubující se evropské integrace. Cílovou představou je federální uspořádání Evropy, nahrazení Evropské komise vládou Evropské unie a posílení pravomocí Evropského parlamentu na úroveň běžných

národních legislativních orgánů, tedy s plnou legislativní a ústavní pravomocí. Zároveň se přimlouvali za zrušení Rady a vstup všech evropských národů od Portugalska po Ural do Evropské unie. To všechno samozřejmě s podporou obyvatelstva projeveném v referendu.

Kromě těchto institucionálních požadavků dali Zelení jasně najevo odmítnutí ekonomické a měnové unie v současné podobě a metody, kterými je dosahováno vyrovnanosti státních rozpočtů a ovlivňována sociální a ekologické dimenze evropských politik. Podporují rovněž společnou obrannou politiku, ovšem vždy se souhlasem OSN.

Hlavním okruhem zájmu zelených stran je samozřejmě ochrana životního prostředí, s níž souvisí i snaha zelených po zavedení jednotné „ekologické“ daně na území celé Evropské unie. Tato daň by měla posloužit jako dodatečný příjem pro posílení ekologické dopravy či obnovitelných zdrojů energie. Snaha mezinárodně zavést tzv. Tobinovu daň¹⁶ je základním bodem programu zelených pro Evropu. S tím souvisela i žádost, aby se daňová politika Evropské unie schvalovala kvalifikovanou většinou, aby Evropský parlament měl právo konzultací a aby možnost veta ze strany členských států byla zakázána.

V rámci politiky zaměstnanosti nabízejí podobná řešení jako socialisté. V oblasti migrační a azylové politiky prosazují zřízení nezávislé instituce, které by získávala a vyhodnocovala informace ohledně tzv. nebezpečných států. Zelení chtějí, aby obyvatelé žijící na území Unie více než pět let, automaticky získali právo na udělení Evropského občanství. I v této politice prosazují zelení větší institucionální pružnost a zamezení veta od členských států.

¹⁶ Tobinova daň je ekonomický nástroj, který má přinést zdanění čistě spekulativních operací na devizových trzích a zajistit tak finanční zdroje například pro pomoc zemím třetího světa.

3.2.5. Regionalisté

V obecném pohledu se regionální strany v Belgii přiklonily spíše k europesimistickým formacím, na druhou stranu však uznávaly výhody nadnárodního subjektu z pohledu míru na kontinentu, ekonomickou prosperitu a sociální stabilitu. Kritika byla vedena především vůči institucionálnímu zřízení, které dle stran bylo špatně nastaveno hned od počátku. Evropa dle nich disponuje velkými finančními prostředky, které jsou kontrolovány orgány, jež jsou daleko od regionů a absolutně nekontrolovatelné. Hlavními body kritiky Evropské unie se tedy staly institucionální otázky a požadavky na rekonstrukci systému. Ideální konstrukci Evropské unie viděli regionalisté ve stavu, kdy národní státy ztrácí význam. Evropa má být federací svobodných lidí a regionů. V legislativní oblasti by měli existovat dvě komory – jedna přímo volená občany EU, druhá komora - Senát by pak měla reprezentovat regiony a měla by tak nahradit nefungující Výbor regionů. Evropská vláda má vzejít z hlasování v Evropském parlamentu. Lidová unie také prosazovala jasné vymezení pozic a pravomocí Evropské unie a dodržování zásad subsidiarity. Strana také žádala záruku podpory regionálních kultur, jazyků a školství, neboť odmítala vizi jakési „mezinárodní monokultury“, kterou by Evropská unie mohla být. Cílem Unie nemá být zničení regionálních identit, ale naopak jejich podpora.

3.2.6. Vlámský blok – Vlámské zájmy

Strana Vlámské zájmy¹⁷ (která na podzim 2004 nahradila formaci Vlámský blok) přijala vůči Evropské unii negativní vztah. Prohlašuje o sobě, že je eurokritickou stranou, které vadí demokratický deficit, neprůhlednost, vměšování se Unie do národních záležitostí a neefektivní utrácení peněz ze zdrojů členských států. Vlámské zájmy dnes mají neucelenější program co do pohledu problematiky Evropské unie, nutno však přiznat, že velká část

¹⁷ Viz webové stránky strany Vlámské zájmy (www.vlaamsbelang.be).

tohoto programu se vztahuje na domácí problematiku a Vlámské zájmy se snaží přesvědčit voliče, že tyto problémy vznikají právě díky politikám Evropské unie.

Strana odmítá vizi federativní Evropy, jednoznačně se postavila proti přijetí Evropské ústavní smlouvy, brojí proti evropskému občanství. Cílem by mělo být vytvoření konfederální Evropy, která bude založena na síle regionů. Vize, že Flandry se stanou nezávislým národem a poté se stanou členem této konfederální Evropy, je nosným bodem programu.

Ekonomická spolupráce, boj proti kriminalitě a zahraniční politika (se silným pilířem obranné politiky) jsou jediné oblasti, kde Vlámské zájmy uznávají kroky Evropské unie. Vývojem se přiklonily i k tomu, aby se otázky ochrany životního prostředí a dopravy řešily také na úrovni Evropy. Ostatní oblasti jako např. kultura, vzdělání, sociální zabezpečení, zdravotní péče a především pak daňová politika, musí zůstat v národní kompetenci a Unie zde nesmí v žádném případě zasahovat. Role Komise v těchto otázkách musí být omezena, právo veta ve všech výše uvedených oblastech je nutností.

Migrační a azylová politika byla a nadále i pravděpodobně bude jedním z nejvýraznějších bodů volebních kampaní formace Vlámské zájmy. Strana se sice vyjadřuje pozitivně ke společné politice v této oblasti, ale prosazuje velice tvrdá opatření, jako například seznam tzv. nebezpečných zemí. Vnější hranice musí být velice ostře sledovány, v případě nutnosti je potřeba obnovit státní hranice uvnitř Unie¹⁸. Konečně, Vlámské zájmy se vyjadřovali také k zemědělské politice a politice životního prostředí, tedy k politikám, které dnes v Unii hrají stále důležitější roli. Pro Vlámský blok byla důležitější ochrana zemědělské politiky, neboť Evropa musí zůstat soběstačná a to i na úkor životního prostředí. Pohledy Vlámského zájmu se změnily – cílem by mělo být takové zemědělství, které splňuje jisté ekologické standarty a není pro občany nebezpečné.

¹⁸ Tento návrh se objevil především po vstupu zemí střední a východní Evropy, kdy se lidé obávali nárůstu síly východoevropských mafii.

3.2.7. Shrnutí problematiky stranických programů

Pokud se na problematiku stranických ideových a volebních programů podíváme v souhrnu, můžeme si udělat další část obrázku o postojích stran. Z tabulky vyplývá, že největším kritikem současného směřování Evropské unie je stranická rodina zelených, neboť ta zásadně odmítá společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, stejně tak se staví proti společné zemědělské politice. Zelení však neodmítají integraci v těchto oblastech, ale stojí o zásadní změnu směřování. Politiku bezpečnosti a vnitra neodmítá také Vlámský blok, ale ve svých projevech jeho představitelé naznačili, že pokud tuto problematiku nezvládá Evropská unie, měla by přejít zpět do kompetence národních států. Z pohledu této tabulky se také může zdát, že nejvíce pro-evropskými stranami jsou křesťanští demokraté a socialisté, tento částečně zkreslený pohled je však dán tím, že zde nejsou zaznamenány všechny politiky, které Evropská unie koordinuje.

Tabulka 2: Postoje stranických rodin k vybraným politikám EU¹⁹

	Liberálové	Křesť-dem.	Socialisté	Regionalisté	Zelení
Ekonomika	+	+	+	+	+
SZBP	+	+	+	+	-
CAP	-	+	+	+	-
Rozšíření EU	+	+	+	+	+
Imigrace	+	+	+	-	+
Živ.prost.	+	+	+	+	+

Abychom mohli lépe pochopit, jak se jednotlivé strany a především pak jejich členové staví k problematice evropské integrace, připravili jsme výzkumný dotazník. Dotazníkové šetření se týkalo pouze politických stran, které jsou

¹⁹ Vysvětlení: tabulka 3 shrnuje (souhlasné a nesouhlasné) postoje daných stranických rodin k problematikám politik Evropské unie: ++++ souhlasný postoj k fungování politiky, ++ spíše souhlasný postoj, -- spíše nesouhlasný, ---- rozhodně nesouhlasný. Zdroj: Vlastní analýza dle programových dokumentů a veřejných postojů stran.

parlamentními subjekty, a o kterých je tato práce²⁰. Jednotlivé tabulky je možno nalézt v přílohové části práce.

4. Teoretická typologizace stranických postojů

Tato se pasáž se snaží kategorizovat postoje jednotlivých stranických subjektů k projektu evropské integrace na základě dvou teoretických koncepcí. Jako první byla vybrána koncepce Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka, jako druhá byla použita kategorizace podle Nicola Contiho.

4.1. Typologizace podle Taggartovy a Szczerbiakovy koncepce euroskepticismu

V roce 2002 vydali autoři Taggart a Szczerbiak text *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*.²¹ V tomto textu definují termín euroskepticismus jako nahodilé nebo kvalifikované opozice vůči stávajícímu procesu evropské integrace. Dále rozlišili „tvrdý“ a „měkký“ euroskepticismus jako dva možné typy této opozice. Tvrdým postojem je myšlena zásadní ideologická nebo jiná opozice proti vstupu nebo členství země v EU. Oproti tomu za měkký euroskepticismus je považována kvalifikovaná nebo nahodilá opozice proti stávající podobě evropské integrace. V tomto případě strany nadále souhlasí s členstvím země v EU, ale zároveň vznášejí požadavky na odlišné směřování či vývoj evropské integrace. Podle tohoto klíče provedli autoři taktéž rozčlenění stranických systémů stávajících zemí EU, což je do určité míry významné právě pro tuto práci.

Aplikace konceptu Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka je obecně velmi složitá, na což upozorňovala řada autorů. Velkým problémem je totiž

²⁰ Zaměřil jsem se na subjekty zastoupené v Poslanecké sněmovně, neboť v belgickém Senátu najdeme mnoho nezávislých a single-issue subjektů, jejichž analýza by byla velmi obtížná.

²¹ Plné znění textu k dispozici na stránkách <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp51.pdf>.

především fakt, že měkký euroskepticismus je definován příliš široce a zařazení stran tak není jednoduché. Další problematickou oblastí je neexistence „pozitivních přístupů“ v této teorii, takže budeme moci zařadit jen ty subjekty, které se vůči evropské integraci a Evropské unii vymezují spíše či jasně negativně.

4.1.1. Tvrdý a měkký euroskepticismus v Německu

Podle Taggartovy a Sczerbiakovy typologizace do kategorie tvrdého skepticismu patří v německém stranickém systému ze zmiňovaných stran NPD a Republikáni, do kategorie měkkého skepticismu strana PDS, dále frakce SPD, CSU a FDP (Taggart, Szczerbiak 2002: 10).

Lze jednoznačně souhlasit ze zařazením obou krajně pravicových stran do kategorie hard euroskepticismu. Avšak poněkud komplikované se jeví řazení jednotlivých frakcí daných politických stran. Předně při analýze stranických subjektů mají mnohem větší význam celkové politické strany, nikoli jejich frakce. Druhým problémem je skutečnost, že v německém federálním modelu existuje spousta regionálních specifik, na jejichž základě mohou lokální, relativně autonomní organizace politických stran vytvářet vlastní strategie, směřující k určitým podobám euroskepticismu. Na tento fakt poukazuje Charles Lees, který při analýze euroskeptické pozice rozlišuje, zda se jedná o trvalou / ad hoc pozici celé strany / dílčí frakce (Lees 2002b: 16 - 19). Tímto získává několik různých variant pro jednotlivé regiony. V zásadě je výsledek takový, že trvalou pozici euroskeptické strany udržuje pouze PDS v rámci bývalých východních zemí Německa. Všechny ostatní strategie používané místními frakcemi se na celostátní úrovni fakticky stírají a vzniká konsensus, který dílčí euroskeptické pozice neguje. Otázkou je pozice CSU, která sice v rámci Bavorska vytváří sjednocenou strategii, nicméně spoluprací s CDU na celostátní úrovni se snaží hledat kompromisy. Nicméně právě období silné pozice Edmunda Stoibera ukazuje, jaké jsou rozdíly mezi evropskou policy CDU a CSU. Na druhou stranu i při spatřování těchto rozdílů lze těžko srovnávat CSU a PDS. Pozice PDS je jednoznačně proti

poslednímu vývoji EU, Maastrichtskou smlouvou počínaje, návrhem Evropské ústavní smlouvy konče. V tomto je docela problematické řadit PDS i CSU, která v podstatě přijímá přes dílčí požadavky současný vývoj EU, do jedné kategorie. Zároveň ani příliš nesedí přiřazení PDS do kategorie hard europesimistického přístupu, poněvadž přeci jen narozdíl od NPD a Republikánů tato strana nechce bezprostředně vystupovat z EU.

Jinou otázkou je vymezení pozic SPD, CDU a FDP. Předně tyto strany také do jisté míry vznášejí požadavky vůči současné podobě EU, avšak tímto je ještě nelze řadit do kategorie euroskeptických stran.

4.1.2. Typologizace podle Taggarta a Sczerbiaka v belgickém stranickém systému

Pokud tedy vyjdeme z jejich teorie a dodržíme přesné znění teoretického základu, tak můžeme konstatovat, že v Belgii nenajdeme žádné tvrdě euroskeptické strany, tedy strany, které požadují vystoupení své země z EU a odmítají celý projekt EU. Z výše komparovaných stran je většina stran evropské integraci nakloněna, případně se vymezuje jen vůči některým oblastem či pokračujícímu prohlubování integrace. To je případ především valonské Národní fronty a Vlámských zájmů. Tyto strany však zapadají do kategorie měkkých euroskeptiků.

Ani reformulace teorie Taggarta a Sczerbiaka, která využívá dvojdímního přístupu Kopeckého a Mudda (tj. rozdílnost chápání evropské integrace a Evropské unie), nepřinesla žádné zásadní změny, které by ovlivnily rozčlenění belgických politických stran.

4.2. Aplikace teorií Nicola Contiho

Oproti Taggartově a Sczerbiakově typologizaci euroskepticismu nabízí Nicoló Conti možnou klasifikaci stran, které evropskou integraci podporují. Tímto přidává kategorie funkční europeanismus, identitární europeanismus a

neutrální (nespecifikovaný nebo nejasný) postoj (Conti 2003: 23 - 24). Funkčním europeanismem rozumí podporu evropské integrace v rámci stranické strategie a přínosu pro definované národní zájmy. Pokud bude tato strategie naplňována, je pravděpodobná další podpora evropské integraci. Ztotožňující europeanismus znamená systémovou podporu evropské integraci, požadavek přesunu dalších kompetencí na nadnárodní úroveň a vytvoření federální Evropy. (Conti 2003: 23). Z tohoto hlediska se Contiho model může zdát přínosnější i pro stranické systémy Belgie a Německa, kde většinu ze stran, pomineme-li jednotlivé frakce, můžeme zařadit spíše do europeanistické části.

Conti navrhuje zkoumat postoje politických stran k evropské integraci skrze organizační logiku stranické soutěže, pozice stran v politickém spektru a jejich vztah k postoji, který zaujímá vládní garnitura²². V tabulce tedy můžeme vidět předpokládané postoje stran k Evropské unii s ohledem na jejich ideologické zakotvení a vládně-opoziční postavení.

Tabulka č.3: Předpokládané postoje stran k EU²³

Formace	Postoje	Formace	Postoje
Středo-levicové ve vládě	* * * *	Středo-pravicové ve vládě	* * *
Středo-levicové v opozici	* * *	Středo-pravicové v opozici	* *
Krajně levicové ve vládě	* *	Krajně pravicové ve vládě	* *
Krajně levicové v opozici	*	Krajně pravicové v opozici	*

²² Conti, Nicolo. 2003. Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analyse of the Italian Case, str. 10-13, dále viz Palovský, Tomáš. 2004. "Postoj polských politických stran k Evropské unii", str. 8,9.

²³ Zdroj: Conti, Nicolo. 2003. Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analyse of the Italian Case, str. 14, upraveno. Vysvětlivka tabulky: **** jasně kladný, *** spíše kladný, ** spíše záporný, * záporný.

4.2.1. Euroskepticismus – europeanismus v Německu

Přestože nám tato teorie dává nové kategorie, ani v ní není řazení jednoznačné. Vezmeme-li v potaz největší strany CDU a SPD, lze je podle různých kritérií řadit do více skupin. Obě v podstatě programově podporují cestu k federalismu a přesunu pravomocí na nadnárodní úroveň. Lze tyto strany tedy podle zmíněného řadit do kategorie identitárního europeanismu? Asi stěží, obě strany nedeklarují absolutní oddanost projektu evropské integrace, spíše se snaží těžit z prospěšných aspektů projektu EU. Toto tvrzení je možno podložit faktem, že v době hospodářské krize se obě strany snažily přenést některé kompetence z EU zpět na státy. Přesto však evropský prostor nabízí další rovinu, na které se státy mohou pohybovat, ale taktéž účinně prosazovat své policie. Jak bylo naznačeno, německé strany jsou obvykle dominantními součástmi evropských politických stran a jejich frakcí v Evropském parlamentu. Stejně tak mají široké zastoupení v evropských institucích. Tímto se otevírá prostor pro prosazení vlastních programů na evropské úrovni a jejich zpětné přenesení na národní úroveň. To lze považovat za hlavní důvod, proč se německé strany přiklánějí k další integraci. Dosavadní vývoj EU jim většinou přinášel přínos a otevíral jim díky jejich reálné moci v evropském prostředí nové možnosti prosazování vlastních policie. Proto se jeví lepší variantou zařadit tyto velké německé strany do kategorie funkčního europeanismu, poněvadž jejich tlak na další integraci je v podstatě pragmatickým prosazováním vlastních zájmů a zájmů svých voličů. Výjimku může tvořit FDP, která silně prosazuje vytvoření sjednocení liberálního evropského prostoru jako součást základní ideologie strany. Proto se nabízí zařadit právě tuto stranu do kategorie identitárního europeanismu.

Tabulka 4: Aplikace předpokládaných postojů německých stran k EU²⁴

Formace	Postoje	Formace	Postoje
Středo-levicové ve vládě SPD	* * * *	Středo-pravicové ve vládě CDU/CSU	* * *
Středo-levicové v opozici Linkspartei.PDS, Grünen	* * *	Středo-pravicové v opozici FDP	* *
Krajně levicové ve vládě	* *	Krajně pravicové ve vládě	* *
Krajně levicové v opozici	*	Krajně pravicové v opozici NPD, Die Republikaner	*

4.2.2. Contiho klasifikace v Belgii

Středo-levicové vládní strany (PS, SP.A-Spirit) by dle této teorie měly mít nejprůzračnější přístup k EU. Ve skutečnosti je tomu trochu jinak a více průzračný přístup zastávají vládní strany středo-pravicové orientace (VLD a MR), stejně tak středo-levicové opoziční strany, které představují zelení. V belgickém případě pak předpokládané postoje středo-pravicových formací v opozici vůbec neodpovídají realitě, neboť křesťansko-demokratické strany se vůči Evropské unii staví vůbec nejpozitivněji. Aplikovaná typologie se shoduje asi jen v postavení krajně-pravicových stran, které jsou v opozici – Národní fronta. Do tabulky jsme se snažili zařadit také formace Vlámské zájmy, ale díky poměrně hrubému rozlišení (neexistence zachycení etnicko-regionálních formací) jsme VB byli nuceni zařadit mezi krajně-pravicové strany. Tato typologie není v belgickém případě příliš aplikovatelná a dle našeho názoru jen potvrzuje fakt, že nelze obecně předpokládat postoje jednotlivých stran, neboť stranické systémy zemí se velmi liší a jejich zobecňování tak není možné.

²⁴ Conti, Nicolo. 2003. Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analyse of the Italian Case, str. 14, upraveno a doplněno. Vysvětlivka tabulky: **** jasně kladný, *** spíše kladný, ** spíše záporný, * záporný postoj.

Tabulka 5: Aplikace předpokládaných postojů belgických stran k EU

Formace	Postoje	Formace	Postoje
Středo-levicové ve vládě PS, SP.A, Spirit	* * * *	Středo-pravicové ve vládě VLD, MR	* * *
Středo-levicové v opozici GROEN!, ECOLO	* * *	Středo-pravicové v opozici CDH, CD&V, NVA	* *
Krajně levicové ve vládě	* *	Krajně pravicové ve vládě	* *
Krajně levicové v opozici	*	Krajně pravicové v opozici FN, Vlámské zájmy	*

Při snaze orientačně zachytit pozice belgických stran v Contiho a Verzichelliho konceptu euroskepticismus vs. europeanismu jsme se snažili vyjít nejen z programových textů jednotlivých stran, ale také z jejich hlasování v případech “Evropy” či reálným postojům v parlamentu. Při našem zkoumání jsme nebyli schopni najít formace, které bychom mohli označit za tvrdě euroskeptické. Nelze vyloučit, že ve stranickém systému takovéto subjekty najdeme (př. může být Komunistická strana), ale v případě parlamentních stran toto vyloučit můžeme. Žádná z nich totiž nenaplnuje formulaci „principiální opozice k EU a evropské integraci“.

Jinak je tomu v případě měkkého euroskepticismu. Do této kategorie jsme zařadili jak Vlámské zájmy, tak Národní frontu (ta se přibližuje spíše k neutrální/nejasné pozici). Vlámské zájmy není možno označit za tvrdě euroskeptickou stranu z důvodu jejich základní programové linie, která hovoří o tom, že nezávislá Vlámská republika chce být členem Evropské unie²⁵. Strana tedy neodmítá členství své země v Unii, ale snaží se změnit trajektorii vývoje tohoto společenství a reformovat tak Unii. Program dále hovoří o tom, že Vlámské zájmy prezentují konstruktivní (ne absolutní) opozici.

²⁵ Více viz Vlaamse Staat, Europese Natie - Verkiezingsprogramma 2004 Europees Parlement, str. 9-23.

Obě socialistické strany a také levicově-liberální Spirit představují formace, které naplňují výklad pojmu funkční europeanismus. Jde o subjekty, které svou podporu evropské integraci spojují s cílem sloužit národním či stranickým zájmům. Socialisté neměli a stále nemají takovou sílu, aby mohli přeměnit Belii na „welfare state“ dle svých představ. V Unii tak vidí možnost zvyšovat ve své zemi sociální standarty a posilovat tak své pozice. Valonskou Socialistickou stranu jsme označili šipkou, která naznačuje, že zde existuje pohyb směrem k identitárnímu europeanismu, neboť přesvědčení valonských socialistů je přeci jen trochu odlišné.

Nejčastěji jsme využili kolonku „ztotožňující europeanismus“, kam jsme zařadili jak vládní liberály, tak opoziční zelené a křesťanské demokraty. Integrační proces není těmito stranami opravdu vnímám z hlediska přínosů a užiteků pro národní scénu či stranu samotnou, ale klíčovým cílem je integrace jako taková a její prohlubování. Evropská integrace je z povahy věci u tohoto přístupu sama o sobě dobrá a je třeba ji podporovat, i když vyžaduje náklady. To lze například dokázat snahou zelených dosáhnout federálního uspořádání Evropské unie, dlouholetou snahou představitelů křesťansko-demokratických stran posunovat integrační cíle v rámci Evropy a v neposlední řadě vyjádření liberálních předáků o budoucnosti evropské integrace (nutno zmínit Verhofstadtův „Manifest z Kortrijku“ a oslavný slovník na adresu Evropských společenství).

Tabulka 6: Contiho a Verzichelliho koncept s orientačním zachycením pozice belgických a německých politických stran

Postoj	Pozice stran
Tvrdý euroskepticismus	B - ---- N - Die Republikaner, NPD, Linkspartei.PDS ↓
Měkký euroskepticismus	B - VB, FN ↓ N - CSU ↓
Neutrální pozice	B - ---- N - ----
Funkční europeanismus	B - SP.A, Spirit, PS ↓ N - CDU, SPD, Bündis 90/ Die Grünen
Ztotožňující europeanismu	B - VLD, CD&V, CDH, MR, ECOLO, GROEN! N - FDP

5. Závěr

Prokázalo se, že německé i belgické strany věnují evropské problematice značnou pozornost. Vzhledem k tomu, že jsou oba státy zakládajícími členy Evropské unie, musely se již od počátku integračního procesu vůči němu vymezovat. Základním poznatkem tedy je, že všechny subjekty v obou stranických systémech se vymezují vůči procesu evropské integrace, přičemž ale neexistuje žádná strana, která by vznikla na základě cleavage europeanismus versus euroskepticismus.

Pro naši komparaci byla nejpřínosnější typologizace dle Contiho rozdělení euroskepticismus – europeanismus, protože umožňuje začlenění stran vymezujících se jak pozitivně, tak negativně vůči integraci. První kategorií jsou strany zastávající tvrdý euroskepticismus, tedy podle Contiho krajně levicové či krajně pravicové opoziční strany. Do této kategorie tedy spadají německá NPD a Republikáni, zatímco v belgickém stranickém systému neexistuje žádná relevantní politická strana, kterou bychom do této kategorie mohli zařadit.

Do kategorie měkkého euroskepticismu lze na straně Belgie zařadit strany Národní frontu a Vlámské zájmy. V případě Národní fronty se jedná o krajně pravicovou formaci, formaci Vlámské zájmy lze označit za pravicovou populistickou, antiimigrační a protestní stranu, která využívá silného národního povědomí vlámského obyvatelstva. Obě strany však chtějí participovat na evropské integraci, ačkoliv k ní mají jisté výhrady. V Německu do této kategorie částečně spadají CSU, jenž stojí na pomezí měkkého euroskepticismu a funkčního europeanismu, a zároveň PDS. Linkspartei, která bývala silně euroskeptickou stranou a teď se její pozice zmírňuje. Mezi euroskeptické strany v obou zemích tedy patří krajně pravicové či krajně levicové strany, kdy jedinou výjimkou je CSU s ohledem na její důraz na regionalismus.

Contiho kategorie neutrální pozice zůstává prázdná, vzhledem k tomu, že politické strany v obou zemích se jasně vymezují vůči procesu integrace (viz. výše). Většinu politických stran v Německu lze zařadit do kategorie funkčního europeanismu. Patří sem křesťansko-demokratická CDU, stejně jako středo-levicová SPD, a také Bündnis 90/Die Grünen. Ze stranického systému Belgie zde můžeme přiřadit obě socialistické strany (SP.A a PS) a levicově-liberální Spirit. V případě Valonské Socialistické strany lze pozorovat určité tendence směrem ke ztotožňujícímu europeanismu. V této kategorii se tedy pohybují německé středo-pravicové i středo-levicové vládní strany, zatímco v případě Belgie se jedná pouze o středo-levicové strany podílející se na vládě.

Do kategorie ztotožňujícího europeanismu lze z německých stran zařadit pouze FDP, zatímco v Belgii je to většina stran a to všechny středo-pravicové strany a opoziční středo levé.

Z výše zmíněného vyplývá, že Contiho typologie je velmi obecná a lze ji využít pouze orientačně. Jeho přiřazení politických stran podle pozice na pravo-levé ose a postoje vůči vládě není úplně přesné. Nicméně přiřazením politických

stran Německa a Belgie k pěti kategoriím jsme došli k poznatku, že míra evropeizace v belgickém stranickém systému je o poznání vyšší, než-li v Německu. Jako příčinu můžeme identifikovat již zmíněnou hospodářskou krizi, jenž se německé vládní strany pokoušely vyřešit zpětným přenosem kompetencí z EU na národní vládu, ale také regionalismus, který je podporován oběma euroskeptickými stranami. V případě Belgie musíme konstatovat, že i přes vnitřní dělení stranického systému na vlámské a valonské strany je jejich prioritou participace na evropské integraci.

6. Použitá literatura a zdroje

6.1 Stranický systém Německa

- Beyer, H. J.: *Wahl des Europäischen Parlaments in Deutschland am 13. Juni 2004*, Potsdam, 2004, http://www.fdp-rtk.de/pdf/Europa-Wahl2004_1.pdf.
- Bezděk, Vladimír: *Pakt stability a růstu – příliš mnoho (politické) kritiky?*, Praha, 2004.
- Conti, Nicoló: *Party Contestation of the Political Space and the European Issue. The Attitudes to EU of the Italian Parties (1994 - 2002) - ECPR Conference - Marburg 2003*, <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/3/Conti.pdf>.
- Dietzel, Horst - Hoffmann, Jana - Woop, Gerry: *Studie zum Vergleich der Parteiprogramme von PDS und WASG*, 2005, Potsdam.
- Featherstone, Kevin: *Socialist parties and European integration. A comparative history*, Manchester, 1998.
- Fiala, Petr, Mareš, Miroslav (Eds.): *Evropské politické strany*, Brno, 2001.
- Hudson, Kate: *European Communism since 1989*, New York, 2000.
- Knodt, Michele, Staeck Nicola: *Shifting paradigms: Reflecting Germany's European policy*, European Integration online Papers, 3/3, 1999, <http://eiop.or.at/eiop/pdf/1999-003.pdf>.
- Kopeček, Lubomír: *Euroskeptici, europeanisté, euroentuziasté, eurofobové – jak s nimi pracovat?*, Politologický časopis 9, č. 3, s. 240 – 262.

- Lees, Charles: „*Dark matter*“: *institutional constraints and the failure of party-based Euroscepticism in Germany*, Sussex European Institute: SEI Working Paper No. 54, <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp54.pdf> (Lees 2002b).
- Lees, Charles: *The German Bundestag Election of September 2002*, working paper, Brighton, 2002, (internetový odkaz k 5.6.2006 již není platný) (Lees 2002a).
- Mareš, Miroslav: *Německo a Evropská lidová strana*, in Balík, Stanislav, Hloušek Vít (ed.): *Evropská strana lidová a její členské strany*, Brno, 2004.
- Mareš, Miroslav: *Spolkové volby v Německu v roce 2002*, SEPS, 4/4, 2002, <http://www.cepsr.cz/clanek.php?ID=26>.
- Marholt, Hartmut: *Deutsche Europapolitik nach dem Regierungswechsel 2005*, *Deutsche Europapolitik*, 1/2006, <http://www.iep-berlin.de/publik/integration/heft-1-06/Marhold.pdf>.
- Moeller, Richard: *The German Social Democrats*, in Gaffney (ed.): *Political parties and the European Union*, London, 1996.
- Paterson, William E., Jeffery, Charlie: *Germany and European Integration: A Shifting of Tectonic Plates*, *West European Politics*, 4/26, 2003, str. 59 – 79.
- Rippert, Ulrich: *Where is the German Party of Democratic Socialism going?*, online článek ze dne 6.12.1999, <http://www.wsws.org/articles/1999/dec1999/pds-d06.shtml>.
- Schmitt, Hermann: *The 2004 European Parliament Elections: Still Second-Order?*, *West European Politics*, 3/28, 2005, http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/papers/HS_EP_ParElec_2004.pdf.
- Taggart, Paul and Szczerbiak, Aleks: *Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the Candidate States of Central and Eastern Europe*. Sussex European Institute: SEI Working Paper No. 46, <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp46.pdf>.
- Tzortzis, Andreas: *German Greens' Changing Colors*, online článek ze dne 30.11.2001, <http://www.motherjones.com/news/feature/2001/11/greens.html>.

6.2 Internetové odkazy a zdroje (ověřeno k 5. 6. 2006)

- Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD), <http://www.spd.de>.
- Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU), <http://www.cdu.de>.
- Freie Demokratische Partei (FDP), <http://www.fdp.de>.
- Die Linkspartei.PDS (DIE LINKE), <http://sozialisten.de>.
- Bündnis 90/Die Grünen (GRÜNE), <http://www.gruene-partei.de>.
- Christlich-Soziale Union in Bayern (CSU), <http://www.csu.de>.
- Die Republikaner, <http://www.rep.de>.

6.3 Stranický systém Belgie

- Claeys, Philip a Koen, Dillen. 2004. *Turkije is geen Europese natie*. Brussel. Vlaams Blok fractie Europees Parlement.
- Conti, Nicolo. 2003. *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analyse of the Italian Case*. Sussex European Institute. SEI Working Paper No. 70 (<http://www.sussex.ac.uk>).
- Conti, Nicolo. 2003. *Party Contestation of the Political Space and the European Issue. The Attitudes to EU of the Italian Parties (1994 - 2002)*. Prezentováno na konferenci ECPR v Marburgu (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/3/Conti.pdf>).
- Delreux, Tom. 2005. *Political implications of the EU Constitutional Treaty - a process-oriented approach of the Belgian case*. Institute for international and European policy, Katholieke universiteit Leuven.
- Deschouwer, Kris a Assche Van, Martine. 2002. *Why is there no Euroscepticism in Belgium?* Prezentováno na konferenci ECPR v Turíně (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/turin/ws25/Deschouwer.pdf>).
- Deschouwer, Kris a Assche Van, Martine. 2004. *The impact of EU involvement on political parties in Belgium*. Prezentováno na konferenci A&M University Texas "Impacts of EU involvement on national political parties".
- Deschouwer, Kris a Van Assche, Martine. 2005. *It goes (almost) without saying: Europe in the Belgian parties*. Prezentováno na konferenci *European Union Studies Association (EUSA) v Austin, Texas* (http://aei.pitt.edu/archive/00003297/02/Europe_in_the_Belgian_parties.doc).
- Fennema, Meindert. 1997. "Some conceptual issues and problems in the comparison of anti-immigrant parties in Western Europe." *Party politics* 3, No. 4, pp. 473-499.
- Habáň, Martin. 2003. "Federální volby v Belgickém království 2003." *Politologický časopis* 10, č. 3, str. 303 – 312.
- Habáň, Martin. 2004. "Vlámský blok - populistická, či extrémní pravice?" *Listy XXXIV*, č. 5, str. 46-53.
- Habáň, Martin. „Belgické politické strany a jejich postoje k evropskému integračnímu procesu.“ *Středoevropské politické studie* 6, č. 2-3.
- Henderson, Karen. 2002. *Exceptionalism or Convergence? Euroscepticism and Party Systems in Central and Eastern Europe*. Prezentováno na konferenci ECPR v Turíně (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/turin/ws25/Henderson.pdf>).
- Janssens, Guy. 2001. *In de schaduw van Schuman. België in de greep van Europa*. Lannoo.

- Kopecký, Petr a Mudde, Cas. 2002. "The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe." *European Union Politics* 3, No. 3, pp. 297-326.
- Kopeček, Lubomír. 2004. "Euroskeptici, europeanisté, euroentuziasté, eurofobové - jak s nimi pracovat?" *Politologický časopis* 11, č. 3, str. 240-262.
- Marks, Gary a Wilson, Carole. 2000. "The Past in the Present: A Cleavage Theory of Party Response to European Integration." *British Journal of Political Science* 30, No. 3, pp. 433 – 459.
- Marks, Gary a Wilson, Carole a Ray, Leonard. 2002. "National Political Parties and European Integration." *American Journal of Political Science* 46, No. 3, pp. 585 – 594.
- Ministers quit Belgian kabinet. 2003. BBC News (<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3001555.stm>).
- Palovský, Tomáš. 2004. "Postoj polských politických stran k Evropské unii." *Středoevropské politické studie* 6, č. 2-3 (<http://www.iips.cz/seps>).
- Roxburgh, Angus. 2004. "Belgický soud zrušil kvůli rasismu politickou stranu". BCCzech (http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2004/11/041110_vlaams_blok_pckg.shtml).
- Taggart, Paul. 1998. "A Touchstone of Disent: Euruscepticism in Contemporary Western European Party System." *European Journal of Political Research* 33, No.3, pp. 363-388.
- Taggart, Paul a Szczerbiak, Aleks. 2002. *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*. Sussex European Institute. SEI Working Paper No. 51 (<http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp51.pdf>).
- Van Der Brug, Wouter a Fennema, Meindert a Tillie, Jean. 2000. "Anti-immigrant parties in Europe: Ideological or protest vote?" *European Journal of Political Research* 37, No. 3, pp. 77—102.
- Vanhecke, Frank. 2003. *Election Time*. The Flemish Republic, Vol II, No 2, April 2003, pp. 1-2.
- Witte, Els a Craeybeckx, Jan a Meynen, Alain. 2000. *Political history of Belgium: From 1830 onwards*. Brussels, VUB University Press.
- Zápisy z jednání dolní komory belgického parlamentu (Kamer van Volksvertegenwoordigers).

6.4 Internetové zdroje (ověřeno k 1. prosinci 2005)

- Belgie – federální portál (<http://www.belgium.be>).

- Eurobarometr č. 16 – 61. (http://europa.eu.int/comm/public_opinion/standard_en.htm).
- Nizozemské stránky o Evropské ústavní smlouvě (<http://www.grondweteuropa.nl>).
- Stránky belgického předsednictví v Evropské unie v roce 2001 (<http://www.eu2001.be>).
- Stránky ekonomické unie BENELUXu (<http://www.benelux.be>).
- Stránky ministerstva financí Belgického království (<http://minfin.fgov.be/portail1/fr/reyndersfr.htm>).
- Výsledky federálních voleb z roku 2003 (http://polling2003.belgium.be/electionshome/uk/result/chamber/table_top.html).

6.5 Webové prezentace politických stran (ověřeno k 1. prosinci 2005)

- Alternativní socialistická strana (www.s-p-a.be).
- Ecolo (www.ecolo.be).
- Humanistické demokratické centrum (www.lecdh.be).
- Křesťanští demokraté a Vlámové (www.cdenv.be).
- Národní fronta (www.frontnational.be).
- Nová vlámská aliance (www.n-va.be).
- Reformní hnutí (www.mr.be).
- Spirit (www.spirit.be).
- Socialistická strana (www.ps.be).
- Vlámské zájmy (www.vlaamsbelang.be).
- Vlámští liberální demokraté (www.vld.be).
- Zelení! (www.groen.be).

7. Seznam zkratk

7.1 Německo

- SPD *Sozialdemokratische Partei Deutschlands* (Sociálnědemokratická strana Německa).
- CDU *Christlich Demokratische Union Deutschlands* (Křesťanskodemokratická unie Německa).
- FDP *Freie Demokratische Partei* (Svobodná demokratická strana Německa).
- PDS *Die Linkspartei* (Strana demokratického socialismu).
- CSU *Christlich-Soziale Union in Bayern* (Křesťanskosociální unie Bavorska).

7.2 Belgie

- AGALEV *Anders Gaan Leven* (Žít jiným způsobem)
- BC *Bloc Catholic Belge* (Belgický katolický svaz)
- BSP-PSB *Socialistische Partij - Parti Socialiste Belge* (Belgická socialistická strana)
- BWP *Belgische Werklieden Partij* (Belgická dělnická strana)
- CDH *Centre Démocrate Humaniste* (Humanistické demokratické centrum)
- CD&V *Christen Democratisch en Vlaams* (Vlámská strana křesťanských demokratů)
- CSP *Christlich Soziale Partei* (Křesťansko sociální strana)
- CVP *Christelijke Volkspartij* (Křesťanská lidová strana)
- CVP-PSC *Christelijke Volkspartij - Parti Social Chretien* (Křesťanská lidová strana)
- CVV *Christelijke Vlaamse Volksunie* (Křesťanský vlámský lidový svaz)
- ECOLO *Ecologistes confédérés pour l'organisation de luttes originales* (Ekologové sdružení pro organizaci originálních bojů)
- FDF *Front Democratique des Francophones* (Frankofonní demokratické fronty)
- FN *Front National* (Národní fronta)
- HZDS *Hnutie za demokratické Slovensko* (Hnutí za demokratické Slovensko)
- ID21 *Integrale Democraten voor de 21e eeuw* (Komplexní demokracie pro 21. století)
- LP *Liberale Partij* (Liberální strana)
- MCC *Mouvement des Citoyens pour la Changement* (Občanského hnutí pro změnu)
- MR *Mouvement Réformateur* (Reformního hnutí)
- NVA *Nieuwe Vlaamse Alliantie* (Nová vlámská aliance)
- PRL *Parti Reformateur Liberal* (Liberálně reformní strana)
- PS *Parti Socialiste* (Sociální strana)
- PSC *Parti Social Chretien* (Křesťansko sociální strana)
- PVV-PLP *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang - Parti de la Liberté et du Progres* (Strana za svobodu a pokrok)
- SP *Socialistische Partij* (Socialistická strana)
- SP.A *Sociaal Progressief Alternatief* (Alternativní socialistická strana)
- UDF *Union pour la Démocratie Française* (Unie pro francouzskou demokracii)
- VB *Vlaams Belang, Vlaams Blok* (Vlámské zájmy, Vlámský blok)
- VVD *Volkspartij voor Vrijheid en Democratie* (Lidová strana pro svobodu a demokracii)
- VLD *Vlaamse Liberalen en Democraten* (Vlámští liberálové a demokraté)
- VU *Volksunie* (Lidový svaz)